

# Notiser

## Pudeln kärna

Schopenhauer hade en vit pudel som hette Atma. Atman är enligt Nationalencycledin medvetandets och erfarenhetens subjekt.

*Lars Bergström*

## Välvilliga tolkningar IV: Rationalism

I slutet av 2020 riktades kritik mot att flera publika figurer åkt på semesterresor över jul, trots att regeringen och Folkhälsomyndigheten med anledning av covid-19 uppmanat befolkningen att endast ge sig ut på "nödvändiga" resor. Kritiken tycks ha vilat på antagandet att resorna ifråga faktiskt inte var nödvändiga, vilket vid första påseende visserligen kan verka rimligt – men huruvida detta antagande verkligen stämmer beror ju på kontroversiella filosofiska frågor om modalitetens natur. Tänk till exempel på Spinozas tes att allt som är sant också är nödvändigt sant; en direkt konsekvens av denna tes är förstås att även de kritiserade semesterresorna, till skillnad från vad kritikerna tycks ha förutsatt, faktiskt var nödvändiga. Eller tänk istället på Leibniz teori (som är logiskt svagare och därmed rimligare än Spinozas) enligt vilken den faktiska världen också är den *bästa* möjliga världen. Givet vissa standardantaganden i deontisk logik medför denna teori att allt som är fallet också bör vara fallet och att de kritiserade semesterresorna därför var "deontiskt" nödvändiga. Så kanske antog semesterfirarna att något dylikt rationalistiskt synsätt på modalitet är korrekt.

## Flykten från jorden

Serietecknaren Martin Kellerman har i en stripp låtit sin protagonist Rocky fundera över hur det kommer att gå när vi har förstört jorden så mycket att vi måste försöka hitta något annat ställe i universum att flytta till. Rockys tankar utvecklas på följande sätt:

"När jorden går under och det blir dags att göra en ny Noaks ark och skicka ut i rymden kommer det nog att ha gallrats bort en hel del bland

arterna. Bara de jävligaste överlever i evolutionen, så det blir bara vi och lite ohyra.

De gulliga djuren kommer att dö ut långt innan det är dags att dra härifrån. Kackerlackor, råttor,flugor och mikrober kommer att vara de enda djuren vid det laget. De är evolutionens vinnare, perfekta surwi-wormachines.

Människan är den svagaste i det sällskapet, men jag skulle vilja se de där krypen försöka bygga ett jävla rymdskepp. Så om de vill ta sig härifrån är det bäst att de håller oss vid liv säger jag bara.”

*Lars Bergström*

### **Hårda ord 1**

I sin recension av Henrik Lagerlunds bok *Matens filosofi* skriver Margit Richert: ”[M]ed risk för att reta upp en och annan överläggare så är filosofi sällan meningsfullt för andra än för tänkaren själv. Det ligger så ofta i sakens natur att slutledningarna antingen är självklara eller direkt koko” (*Aftonbladet* 5/8-21). Åtminstone den sista meningen verkar stämma. Många filosofiska argument – även sådana vars premisser och slutsats inte är självklara – är instanser av mycket enkla, giltiga slutledningsformer (som *modus ponens* och *modus tollens*). Slutledningarna i fråga är därmed självklara, och således (ännu en självklar slutledning) antingen självklara eller direkt koko.

### **Hårda ord 2**

Hans Ruin ägnar en stor del av sin recension av Sharon Riders bok *Den tveksamme bekännaren och andra essäer* (på sajten SITE Zones, [www.sitezones.net](http://www.sitezones.net)) åt en allmän diskussion av nutida svensk filosofi. Ruin beskriver ett ”filosofiämne som i Sverige idag på många håll befinner sig i ett bedrägligt tillstånd”. Det låter ju inget vidare. Redaktionen uppmanar alla som står för denna bedrägliga filosofi att skärpa sig.

### **Nytt filosofiförlag**

Våren 2021 startade Ad hoc förlag som framför allt ska ge ut filosofi på svenska. Avsikten är att ge ut både översättningar och originaltexter. Den första titeln, en översättning av Derek Parfits inflytelserika föreläsning ”Equality or Priority?”, kom ut i april 2021. På förlagets hem-

sida kan den som är intresserad hålla utkik efter kommande titlar: <https://ad hocforlag.com>. Mailadress till förlaget: [ad hocforlag@gmail.com](mailto:ad hocforlag@gmail.com).

### **Bevisföring**

Man kan bevisa att man aldrig kan bevisa att man aldrig kan bevisa något i filosofi. Ty om man kan bevisa att man aldrig kan bevisa något i filosofi, så kan man bevisa något i filosofi. Alltså kan man inte bevisa att man aldrig kan bevisa något i filosofi. Men därmed har man bevisat något i filosofi. Och därmed har man bevisat att man aldrig kan bevisa att man aldrig kan bevisa något i filosofi.

*Lars Bergström*

### **Filosofiska haikuer**

i grottan  
Platon förde oss  
bakom ljuset

parkbänk  
två filosofer sitter  
på varsin Kant

ett gott skratt  
förlängde inte livet  
för Krysippos

*Inget flyter*  
uttorkad flodådra  
två gånger  
går Herakleitos ner

*Birk Andersson*

### **Stenlund-sekten lever**

Av de många strider som drabbat filosofiämnet i Sverige är Stenlundstriden en av de märkligare. Märkligt är också att det nummer av *Filosofisk tidskrift* (nr 2, 2021) som nu berör striden enbart präglas av Stenlund-

sidan. Skildringen blir därefter. Känslan är spöklik. Samma trosvisshet, samma vördnadsfulla hållning till sektgrundaren, 40 år senare.

Jag minns Thorild Dahlquists colloquium om *Det osägbara* mycket tydligt. Hur någon reste sig och gick, utan ett ord men med en överlägset nedlåtande min. Hur en deltagare som satt kvar sa: ”Men Sören menar ju någonting annat...” – och sedan inget mera än ett inåtvänt leende. Då förstod man, att här har det grundats en sekt.

I den debatt som sedan följde, bl.a. i *Uppsala Nya Tidning*, kallade en av sektens ivrigaste propagandister Filosofiska institutionen i Uppsala för en sekt, i ett försök att vaccinera mot den uppenbara insikten att en sekt

- är en utbrytning
- under ledning av en vördad, karismatisk ledare (”Sören” nämns med vördnad mer än 20 gånger, bara i den första texten i FT nr 2, 2021)
- i föregiven besittning av en djup insikt
- som är esoterisk (”någonting annat”)
- och vars anhängare initieras i ledarens visdomar.

Detta är bara några av de centrala kriterierna för att något ska kallas ”sekt”, men flera andra passar exakt in på fallet. En recensent av *Det osägbara*, Hans Rosing, noterade i *Hufvudstadsbladet* den tydliga parallellen till hegelianerna i början av 1800-talet: ”Den som kritiserar oss har inte förstätt oss...”

Märkligt är Stenlunds eget agerande under tidigt 1980-tal. Han var ju själv i hög grad del av problemet med den formella logikens dominans vid institutionen för teoretisk filosofi, där matematiker ledigt läste in två betyg på en termin. Men i stället för att som äkta flagellant piska sig själv, piskade han andra. Det orättfärdiga – och ohistoriska – i farsen, var att den som vid institutionen hade haft något annat än p och q i blicken, stått för ett vidare filosofiskt intresse och för en omfattande bildning, Thorild Dahlquist, fick representera det gamla och ”felaktiga”. Han drogs in i debatten, medan Stig Kanger drog sig tillbaka i bitterhet. Om detta kan man läsa i Lennart Nordenfelts fina bok om Dahlquist (*Sokrates i Uppsala*, Acta Universitatis Upsaliensis 2017, s. 140f).

Att allt handlar om universitetspolitik, om karriär, anslag, tjänster, stipendier – det framgår alltför tydligt i de fem inläggen i FT. Någon skrev i en av de sega debatterna om svensk filosofi: ”Svensk filosofi saknar pengar”. Ja, när krubban är tom bits hästarna.

Fenomenet Stenlund är ett exempel på vad Hedenius kallade ”specialisternas mystik”. Plötsligt upptäcker Stenlund, efter en snävt logisk-ma-

tematisk karriär, FILOSOFIN. (Han lånade på Carolina sådant jag läste på gymnasiet, Ortega, Spengler och liknande.) Ett aktuellt exempel på samma fenomen är Ulf Danielssons *Världen själv* (Fri tanke 2020). Supersträngarna blev väl lite sega och nu vill han ge sig in i filosofin och vara lite filosofisk, fullständigt obevandrad på den törnbeströdda filosofiska bildningsvägen. Någon har sagt: "Filosofi har en inkubationstid på tio år".

*Dag Andersson*

### **Välvilliga tolkningar V: Medvetandefilosofi**

Ett av filosofins mest välkända argument kan formaliseras så här:

- P<sub>1</sub>. Jag tänker.
- C. Jag finns.

Mindre välkänt, men kanske minst lika tänkvärt, är följande argument, som tillskrivits Søren Kierkegaard:

- P<sub>1</sub>. Jag tänker.
- C\*. Jag finns inte.

Kierkegaards slutledning kan framstå som diskutabel, bland annat eftersom det ofta förutsätts att inget kan ha någon egenskap (såsom att tänka) utan att också finnas. Men man får inte glömma att det finns inflytelserika uppfattningar inom modern medvetandefilosofi som skulle kunna kasta nytt ljus över detta förbisedda argument. Tänk till exempel på den tes som brukar kallas *eliminativism*, och som inom analytisk filosofi började diskuteras på allvar först så sent som på 1960- och 70-talet, dvs. mer än 100 år efter Kierkegaards bortgång. Eliminativismen går i korta drag ut på att inget alls är i något mentalt tillstånd (såsom att tänka) över huvud taget. Givet denna hållning kan vi omvandla Kierkegaards uppseendeväckande resonemang till följande giltiga argument:

- P<sub>1</sub>. Jag tänker.
- P<sub>2</sub>. Inget som tänker finns.
- C\*. Jag finns inte.

P<sub>2</sub> är helt enkelt en direkt konsekvens av eliminativism om tänkande. Någon skulle kunna invända att P<sub>1</sub> och P<sub>2</sub> är oförenliga (i klassisk logik) – men detsamma kan ju sägas om P<sub>1</sub> och C\* redan i den första versionen av argumentet.

## Quine i Uppsala

Quine föreläste 1973 för stor publik i en större sal i Uppsala universitetshus. Troligen hörde de flesta inte vad han sa, han pratade nämligen i näsan, mumlade och sludrade. Nu gjorde detta inte så mycket, ty: (1) snart utkom föreläsningen i form av *The Roots of Reference* och (2) innehållet var "armchair psychology" som inte gav mera än vad behavioristiska forskare i språkinlärning redan sagt.

Föreläsningarna avslutades traditionsenligt med en frågestund, även den välbesökt. Diskussionen handlade bl.a. om modallogik och Kangers insats i den. Kanger sekunderades av sin (dåvarande) kompis Dagfinn Føllesdal, som underströk betydelsen av *Provability in Logic*.

En stor kontingent göteborgare var tillresta. Ivar Segelberg satt långt bak och hojtade hela tiden "Louder! Much louder!", vilket hade effekt, så att Quine nu ansträngde sig att tala tydligare. En annan av göteborgarna ställde följande fråga:

"Misster Kvain! Vått praktikal signiffikans dass jår prinsipel åv in-determinassy åv transleischn ackschölly hävv?" (Möjligen var han från Alingsås.)

Varpå Quine fullt hörbart genmälde: "None whatever!"

Man frågar sig dock hur "practical" och "significance" lämpligen kan preciseras.

*Dag Andersson (ur vanligtvis välunderrättat minne)*

## Ny lärobok i metaetik

Läroboken *Grundbok i metaetik* har nyligen givits ut av Studentlitteratur. Nils Franzén, Victor Moberger och Olle Risberg är författare.

Medarbetare i detta nummer av *Filosofisk tidskrift*: Tobias Alexius är doktorand i teoretisk filosofi vid Uppsala universitet, Emil Andersson är forskare i praktisk filosofi vid Uppsala universitet, Karen Bennett är professor i filosofi vid Rutgers universitet, Karl Bergman är forskare i teoretisk filosofi vid Uppsala universitet, Lars Bergström är professor emeritus i praktisk filosofi vid Stockholms universitet, Svante Nordin är professor emeritus i idéhistoria vid Lunds universitet, Henrik Rydén är forskare i teoretisk filosofi vid Tübingens universitet, Marta Johansson Werkmäster är doktorand i praktisk filosofi vid Lunds universitet.